

ANTROPOLOGIJA I DEMOGRAFIJA

*Aleksandar BOŠKOVIĆ**

Tekst predstavlja nekoliko napomena o odnosu između antropologije i demografije, koji je ponekad opisivao kao "dug, mučan, često ambivalentan i ponekad strastven". Mada su rani antropolozi (pre svega britanski socijalni antropolozi) rutinski koristili demografske podatke, pre svega u svojim studijama srodstva, ove naučne discipline su se vremenom udaljile. Autor pominje rane studije istraživača poput Riversa, za koje je ideal bio proučavanje zajednica koje su bile relativno ograničenog obima. Do ponovnog približavanja je došlo od 1960-ih godina, da bi u poslednjih petnaestak godina došlo do intenziviranja saradnje i uvida o međusobnoj koristi do koje se može doći kombinovanjem metodologija i revizijom nekih teoretskih pretpostavki, pre svega kroz antropološku demografiju. Kada se radi o konkretnim primerima (takozvanim "studijama slučaja"), važno je ukazati na preispitivanje sistema srodstva i simboličkih pretpostavki koje je ovaj sistem pretrpeo poslednjih decenija, na šta je ukazao Heady, promene u shvatanju bračnih zajednica u savremenoj Poljskoj, koje su proučavale Mynarska i Bernardi, ali i teoretske distinkcije na koje ukazuju Bernardi i Hutter. Autor zaključuje tekst konstatacijom da će u godinama koje dolaze saradnja između ove dve naučne discipline dodatno jačati, što će doneti korist ne samo direktnim organizatorima istraživanja i krajnjim korisnicima podataka dobijenih iz njih, već i svima onima koji su zainteresovani za potpunije razumevanje sveta u kome živimo.

Ključne reči: antropologija i demografija; antropološka demografija; istorija antropologije; multidisciplinarno istraživanje; metodologija društvenih nauka

Uvodne napomene

U ovom tekstu izneću nekoliko teza o odnosu antropologije i demografije, pre svega kada se radi o njihovim međusobnim uticajima i načinima na koje mogu doprineti razumevanju savremenog sveta. Nakon nekoliko opštih napomena u vezi terminologije, ukazaću na primere interakcije antropologije i demografije, pre svega kroz analizu nekoliko tekstova objavljenih u časopisu *Demographic Research*, kao i na značaj razumevanja kulturnih specifičnosti za tumačenje podataka dobijenih proučavanjem različitih populacija. Završiću sa nekoliko opštih napomena

* Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje Instituta društvenih nauka, Beograd.

o odnosu između ovih naučnih disciplina i načinima na koje mogu obogatiti jedna drugu – u praktičnom, metodološkom i epistemološkom smislu.

I antropologija i demografija se vrlo intenzivno razvijaju poslednjih decenija, a demografija postaje sve značajnija i kada se radi o drugim oblastima istraživanja, u globalnim okvirima, posebno kada se govori o promenama i projekcijama naseljenosti naše planete. Globalni značaj antropologije danas nije toliko veliki, mada je u nekim državama (kao što je to npr. Norveška – upor. Eriksen 2006, Bošković, 2008) veoma prisutna u javnom životu, a antropolozi su često konsultovani oko bitnih pitanja za javnost – bilo da se radi o ulozi Norveške u međunarodnim odnosima, ili o specifičnim pitanjima karakterističnim za norveško društvo. U Srbiji je antropologija u izuzetnom usponu poslednjih godina, zahvaljujući određenom spletu okolnosti, pojavi generacije izuzetno talentovanih studentkinja i studenata, ali i radu čitave jedne generacije antropologa koji je posle 1980-ih kulminirao u osmišljavanju programa prilagođenog vremenu u kome živimo. Štaviše, možda nije preterano reći da je danas antropologija u Srbiji verovatno najdinamičnija i najzanimljivija od antropologija u čitavom regionu – ne samo u državama bivše Jugoslavije.¹

Kada se radi o terminologiji, u ovom tekstu reč "antropologija" koristim da označim *sociokulturnu antropologiju*, odnosno naučnu disciplinu koju su Britanci nazvali *social anthropology*, dok je u Severnoj Americi poznatija pod imenom *cultural anthropology*. Razlike u nazivima su imale nekog smisla pre pola veka, a i dan danas su neke moje britanske kolegice i kolege prilično iritirane navodnim američkim "zastranjivanjem" koje se ogleda u insistiranju na proučavanju kulture. Međutim, danas su ove razlike pre svega jezičke, a daleko manje suštinske (Bošković 2002: 330-331). Prema tome, upotreba reči "antropologija" u ovom tekstu ne odnosi se na biološku (ili fizičku) antropologiju, niti na predmet koji se na većini univerziteta u SAD i Kanadi još uvek predaje kao "antropologija četiri polja",² odnosno ono što se na engleskom zove *four field approach*.

¹ Ova procena se zasniva na autorovom iskustvu, koje uključuje intenzivnu saradnju sa kolegicama i kolegama u Sloveniji (gde je i gostujući profesor, na Fakultetu za držbene vede u Ljubljani) i Hrvatskoj. Autor je potpredsednik Komisije za teorijsku antropologiju (COTA) u okviru Međunarodne unije antropoloških i etnoloških nauka (IUAES), a takođe je uključen u više međunarodnih profesionalnih organizacija i projekata, što mu daje uvid u regionalne tradicije (Mađarska, Bugarska, Italija, Makedonija). U Srbiji je poslednjih godina do izražaja došla jedna veoma talentovana generacija uglavnom mlađih antropologinja i antropologa, koji se bave zanimljivim istraživanjima, i (uz institucionalnu podršku, uglavnom Odeljenja za etnologiju i antropologiju, kao i Etnografskog instituta SANU) uspevaju da objavljuju rezultate svojih istraživanja.

² Ova "polja" su (najčešće) sociokulturna antropologija, arheologija, lingvistika i biološka antropologija. Od studenata se očekuje da svoju tezu (ili disertaciju) rade iz jednog od njih,

Od svojih početaka u XIX veku, antropologija je bila upućena na druge naučne discipline, tako da je *interdisciplinarnost* nešto što rani antropolozi nisu dovodili u pitanje. Neki od prvih značajnih antropologa po struci su bili pravnici (McLennan, Maine, Morgan), lekari (Bastian), fizičari (Boas), semitisti (W. R. Smith), klasičari (Frazer) ili psiholozi (Rivers). Neke od temeljnih antropoloških pojmova i teorija razvili su sociolozi poput Durkheima i Webera, a i jedan od osnivača savremene socijalne antropologije, Bronislaw Malinowski (1884-1942), je za svoja istraživanja često tvrdio da su *sociološka*.³ Zato možda ne treba da čudi što je jedna od prvih autorki koja je pisala o odnosu antropologije i demografije sociološkinja Nancy Howell sa Univerziteta u Torontu, koja je primetila da:

"(...) ukoliko imamo pouzdane podatke o rađanju i smrti u okviru određenih populacija, znaćemo mnogo o njima: veličinu, strukturu po starosti, procenat rasta [populacije]. A uz još samo malo informacija znali bismo mnogo više: o strukturi domaćinstva i porodice, ekonomskoj organizaciji, društvenim problemima, a ponešto i o političkoj strukturi" (1986: 219).

Mada su neki raniji pokušaji razumevanja odnosa između ovih oblasti istraživanja najviše pažnje posvećivali baš metodima prikupljanja podataka (Dyson 1975), poslednjih godina analiza njihovih međusobnih odnosa postaje daleko kompleksnija (Bernardi, 2007, 2010; Coast, Hampshire, Randall 2007). Ovde ću raspravu ograničiti pre svega na ukazivanje nekoliko osnovnih pravaca interakcije između antropologije i demografije, kao i tačaka gde njihova saradnja može najviše doprineti razumevanju sveta u kome živimo.

Sledeći Coast, Hampshire i Randall, u ovom tekstu *demografiju* shvatam kao "naučno proučavanje ljudskih populacija, pre svega u odnosu na njihovu veličinu, strukturu i razvoj" (2007: 502).⁴ Kao i antropologija, i demografija je poslednjih decenija bitno proširila svoja područja istraživanja, a demografkinje i demografi su sve više uključeni u interdisciplinarna istraživanja, međutim ovo je tema o kojoj više i potpunije mogu da govore profesionalne demografkinje i demografi.

ali predmeti iz svih ovih područja su obavezni, kao i tzv. "kvalifikacioni ispiti". Tako, na primer, kandidatkinja ili kandidat za doktorat mora položiti "kvalifikacione ispite" iz svih ovih disciplina na doktorskom nivou, da bi krenula, odnosno krenuo u pisanje doktorata.

³ Kako je svojevremeno primetio jedan od najznačajnijih antropologa XX veka: "Šta tera antropologe kao grupu da učestvuju u područjima kojima se već bave drugi? Izgleda da se radi o dvostrukom porivu, da istovremeno opažaju i zamišljaju i empirijski, i holistički" (Kroeber 1958: 2).

⁴ A one kao svoj izvor navode United Nations (1993, 276).

Društvo i društveni procesi u antropološkoj perspektivi

Jennifer Johnson-Hanks je pre nekoliko godina ukazala na istorijat tema kojima su se bavili naučnici iz različitih oblasti, od braka (Quetelet), preko samoubistva (Durkheim), pa sve do savremenijih tema, kao što su globalizacija i društveni procesi, uz sve značajniju interakciju između demografije i "kulture antropologije", ukazujući na to da je, s obzirom na uzbudljive mogućnosti koje ova interakcija otvara, danas sjajno vreme da se bude antropološka demografinja (2007: 2-3).

Raymond Firth (1901-2002), jedan od antropologa koji su odlučujuće uticali na promenu paradigme posle Drugog svetskog rata,⁵ definisao je svojevremeno disciplinu kojom se bavio kao "naučno proučavanje ljudske kulture". I dalje: "Ona [socijalna antropologija – A. B.] se zanima za različita ljudska pravila, ponašanja i verovanja u raznim društvima, kao i za zajedničke stvari koje se nalaze u svim društvima (kao što je, na primer, slučaj sa osnovnom organizacijom porodice)" (Firth, 1944: 20).

Struktura porodice i odnosi u porodici su predstavljali konstantnu temu antropoloških istraživanja, sve dok W. H. R. Rivers (1864-1922) nije formulisao osnove istraživanja na terenu, početkom XX veka. Za Riversa, bilo je važno da antropolog načini kompletnu genealogiju zajednice koju je proučavao,⁶ a to je u vreme njegovog istraživanja u južnoj Indiji bilo moguće i zbog toga što je etnička grupa koju je proučavao, Tode, imala samo oko 800 pripadnika. Ovo će uticati na formulisanje socijalne antropologije kako je uspostavljaju funkcionalisti nakon 1922, a čija je jedna od osnovnih karakteristika i istraživanje na jasno ograničenom prostoru, zajednica sa najčešće malim brojem stanovnika (Bošković, 2010: 141-142). Ove zajednice su u ranijoj literaturi najčešće nazivane "primitivnima", izraz koji je u međuvremenu odbačen kao neprimeren i uvredljiv. Međutim, rani antropolozi su smatrali da je veoma važno da istraživači što bolje upoznaju sredinu koju su proučavali (plemensku ili tradicionalnu zajednicu), a da bi, u idealnom slučaju, istraživač trebalo da lično poznaje sve svoje informante. Rani antropolozi, posebno u tradiciji britanske socijalne antropologije, su često koristili podatke koje bismo danas okarakterisali kao demografske (Bernardi, Hutter 2007: 543-544).

Kako je predmet istraživanja antropologije postepeno postajao sve složeniji, tako su antropolozi počeli više da koriste rezultate istraživanja iz drugih naučnih disciplina. Kvantifikovani podaci, statistika i tabele su neprijatno podsećali na nasleđe pozitivizma, od koga je antropologija želela da se što je moguće više odvoji. Kada se radi o podacima koji se

⁵ Sa svojom krtikom funkcionalizma.

⁶ U ovo vreme, početkom XX veka, antropologijom su se profesionalno bavili samo muškarci.

tiču starosne i rodne strukture određenih zajednica, ti podaci su bili sastavni deo ranih monografija. Ovi podaci su bili važni za utvrđivanje odnosa unutar porodica ili klanova, što je pomagalo razumevanje kako su određena društva funkcionisala. Štaviše, Howell je čak sugerisala da u nekim slučajevima korišćenje demografskih podataka može zamentiti antropološko terensko istraživanje (Howell, 1986: 219). Poslednjih dvadesetak godina godina neki istraživači koji su se specijalizovali za komparativno proučavanje srodstva su počeli da posvećuju više pažnje određenim aspektima demografije, kao što je to fertilitet.

Kombinujući rezultate svojih istraživanja u italijanskim Alpima sa nekim "klasičnim" antropološkim teorijama, pre svega kad se radi o sistemima razmene (Maussov koncept razmene darova; Lévi-Straussova ideja srodstva), Heady je pokazao kako je društvena obaveza da se imaju deca povezana sa strategijama koje utiču na formiranje ljudskog i socijalnog kapitala (Heady, 2007: 488-489). Na primer, više autora i autorki je već pokazalo da ljudi često odlučuju da imaju decu bar delimično pod uticajem drugih ljudi, odnosno da bi zadovoljili potrebe svojih rođaka, ili društvene zajednice u kojoj žive. Heady je pokazao da je na značajno smanjenje fertiliteta u području koje je istraživao tokom 1990-ih uticala kombinacija faktora, pre svega poboljšavanje ekonomske situacije (lakše mogućnosti za zapošljavanje; značajno povećanje zarada) i normativnih promena koje su usledile. Pošto su roditelji bili u stanju da plate za školovanje svoje dece, što je uticalo na njihovo lakše zapošljavanje i daleko veće mogućnosti životnih izbora, od dece se nije očekivalo da zavise od porodičnih imanja, što je znatno smanjilo potrebu da potomci nastave da žive u selima svojih roditelja (2007: 479-480).

Odnos prema kulturi i simbolima

Heady je ukazao na *društvenu komponentu* i promenu ritualnih obrazaca kao veoma važne za razumevanje jednog društva. S druge strane, u "klasičnom", Weberovskom, razumevanju čoveka kao simboličkog bića, američki antropolog Geertz (Clifford Geertz, 1926-2006) je tvrdio da je "osnovna svrha semiotičkog pristupa kulturi (...) u tome da nam pomogne da pristupimo konceptualnom svetu u kome žive naši subjekti, zato da bismo (...) mogli da komuniciramo sa njima" (1973: 24). Pošto je kultura sistem simbola "koji se stalno proizvode" (Bošković, 2010: 156), važno je pristupiti pripadnicima određene kulture sa svešću o značenjima karakterističnim za tu kulturu.

Na primer, ukoliko se prikupljaju statistički podaci o porodičnom životu i jedno od pitanja se odnosi na to da li su parovi koji žive zajedno venčani ili ne, tumačenje odgovora na ovo pitanje će u velikoj meri biti proizvod specifičnih kulturnih obrazaca. U državi kao što je Švedska, gde je

uobičajeno da parovi žive zajedno, a da nisu formalno venčani,⁷ moguće je da će veliki broj ispitanika na ovo pitanje odgovoriti da su u braku, mada, formalno i pravno, to nisu.

Kulturne specifičnosti su važne i kada se radi o kohabitaciji, kako su na primeru Poljske pokazale Mynarska i Bernardi (2007). U Poljskoj je kohabitacija (odnosno nevenčan zajednički život partnera) izuzetno retka. Tako autorke ukazuju da je do 2002. njihov procenat iznosio samo 2,2 – za razliku od 14 procenata kohabitacije svih parova koji žive zajedno u Švedskoj (Mynarska, Bernardi, 2007: 520). Promene u ponašanju i percepcijama značenja određenih pojava kod Poljaka autorke kontekstualizuju u svetlu političkih i ekonomskih promena u zemlji posle 1989. S obzirom na razliku između procenta ljudi koji odobravaju kohabitaciju (preko 70 procenata – i pored činjenice da se preko 90 procenata Poljaka izjašnjavaju kao katolici, pa bi, prema tome, nevenčan zajednički život trebalo da predstavlja greh) i stvarne kohabitacije, autorke zaključuju da je u Poljskoj presudna razlika u odnosu prema braku, gde se on smatra tek za prvi čin u "ozbiljnoj" vezi (tako da, na primer, veliki broj parova dobija prvo dete dok još nisu venčani) – za razliku od države kao što je Švedska, gde se formalni (zvanični) brak smatra za korak kojina neki način "zapečati" ozbiljnu vezu koja već postoji između dvoje ljudi (2007: 546-547). Ovo su kulturološke pretpostavke koje su bitne za interpretaciju istraživanja koja se bave određenim populacijama.

Proučavanje odnosa među polovima (antropologija odnosa među polovima, rodne studije i tome slično) je još jedno područje gde treba obratiti pažnju na ove pretpostavke. Na primer, pri projekciji demografskih trendova, u smislu rasta ili smanjivanja populacije, njenog starenja itd., značajnu ulogu igraju i kulturni faktori. Ovo je od posebnog značaja kada se radi o reproduktivnim strategijama, jer se npr. stavovi o kontroli rađanja i kontracepciji u Africi bitno razlikuju od onih u razvijenim državama Evrope i Severne Amerike (Rossier, 2007). Kada se radi o rodnim kategorijama, odnosi moći često ne mogu da budu kvantifikovani na adekvatan način, a oni su veoma važni za razumevanje odnosa među polovima (za situaciju u Srbiji, upor. Ignjatović, Bošković 2013). Ovde se ogleda i nešto u čemu antropološko iskustvo može biti od koristi za demografiju; naime, istraživanje i prikupljanje podataka nikada nije u potpunosti neutralno niti objektivno (Coast, Hampshire, Randall, 2007: 509). Razlika između percepcija koje istraživači donose sa sobom (kao proizvod sopstvenog sociokulturnog konteksta, iz koga dolaze i u

⁷ Naravno, postoje i određene razlike – kao što je to npr. obaveza venčanih parova da vlastima dostave svoju adresu stanovanja, ali neću ovde ulaziti u te detalje jer nisu važni za ovo o čemu govorim.

kome su formirani) i percepcija pripadnika populacije koju istražuju nekada mogu biti osnova za pogrešne interpretacije.

S druge strane, stepen razvijenosti određenih naučnih disciplina pomaže pri njihovoj međusobnoj interakciji – pa tako Coast, Hampshire i Randall u svom preglednom tekstu polaze od pretpostavke da je interdisciplinarnost, u smislu u kome se posmatra u ovom tekstu, najprimerenija kada se radi o antropologiji Evrope (2007: 494; upor. takođe Bernardi, Hutter, 2007: 553-554) – jer su u Evropi i antropologija i demografija relativno dobro razvijene. Interdisciplinarnost u slučaju npr. antropologije Afrike bi bila daleko komplikovanija, jer su ove naučne discipline u Africi slabije razvijene.

Teoretska ukrštanja

Ono što je karakteristično za autorke i autore koji se poslednjih godina bave odnosom između ove dve discipline je oprezan optimizam kada se radi o ukazivanju na komplementarnost antropologije i demografije. Tako Coast, Hampshire i Randall ukazuju prvo na različita pitanja koja postavljaju antropologija i demografija, kao što su "koje su determinante...?", "koliko je jak uticaj x, y, z na specifične ishode?" s jedne strane – a "koja je društvena konstrukcija...?" ili "kako ljudi shvataju ili praktikuju x, y?" s druge (2007: 507-508).⁸ Autorke zatim predlažu tačke u kojima istraživači iz obe ove discipline mogu da uče jedni od drugih. Što se tiče demografije, ove autorke navode mnogostruke istine ili stvarnosti, zatim činjenicu da se ljudi ne ponašaju uvek na racionalan način, kao i da se npr. ideologije koje se odnose na rodnu ravnopravnost ne mogu objektivno kvantifikovati, da pitanja postavljena tokom istraživanja mogu biti na različite načine protumačena od strane istraživača i od strane onih koji se istražuju, da standardizovani metodi ne znače da će dobijeni podaci moći da se porede sa podacima iz drugih istraživanja, da se pojedinci ne mogu posmatrati samo kao individue, već i kao delovi (odnosno pripadnici) šire zajednice, da su identiteti složeni, mnogostruki i promenljivi – pa da se ne mogu adekvatno shvatiti kroz

⁸ Ili, kako one pišu: "Demografi često koriste etnografije na mehanicistički i pogrešan način. Citati su često loše zasnovani (ili potpuno neutemeljeni) kada ih demografkinje i demografi koriste. Antropolozi često prezentuju kvantitativne podatke na loš ili neadekvatan način. Antropološkinje često ne koriste podatke koje su demografi prikupili i analizirali za sopstveno predstavljanje demografskog konteksta, i radije same sakupljaju podatke – koristeći tako demografske podatke bez adekvatnog metoda, teorije ili epistemologije. Konačno, kada antropolozi predstavljaju demografske promene, to može biti na osnovu samo nekoliko primera koje su zapamtili (verovatno jer su se ti primeri razlikovali od drugih), a ne na osnovu podataka koji se odnose na čitavu populaciju. Takođe su često nesvesni predrasuda, propusta, itd." (2007: 507; bez konkretnih referenci iz teksta).

kategorije kao što su "religija", "etnicitet" i slične, itd. (2007: 509, Table 2). Kada se radi o antropologiji, antropolozi i antropološkinje od demografije mogu naučiti da, između ostalog, podaci o nekoj populaciji ne moraju odgovarati percepciji pripadnika te populacije, zatim da je moguće naučiti nove stvari iz pojednostavljenih kategorija istraživanja, da merljivi vremenski trendovi mogu biti važni izvori informacija o promenama koje pojedinci ne mogu da opaze, da kvantitativni podaci mogu ukazati na veze koje bi inače ostale neistražene, itd. (Coast, Hampshire, Randall, 2007).

Laura Bernardi i Inge Hutter idu i korak dalje. One ukazuju na to da se dijalog između demografije i antropologije možda može proširiti i na kognitivnu antropologiju, s obzirom na njeno insistiranje na "sistematskom proučavanju načina na koji ljudi konstruišu kulturne sheme o rodnim ulogama, roditeljstvu, brizi, bolestima, identitetu i time motivišu njihovo demografsko ponašanje" (2007: 555). Još jedno područje antropologije u kome do sada nije posvećeno dovoljno pažnje iz demografskog ugla jesu pristupi iz ugla političke ekonomije. Ove autorke ukazuju na istraživanja koja povezuju motivaciju ponašanja sa zajedničkim sistemom verovanja, što odlučujuće utiče na izbore koje ljudi prave (Bernardi, Hutter, 2007).

Iako je odnos između antropologije i demografije ponekad opisivan kao "dug, mučan, često ambivalentan i ponekad strastven" (Kertzner, Fricke 1997: 1), demografi i antropolozi praktično počinju da saraduju na nekoliko velikih istraživačkih projekata tokom 1960-ih i 1970-ih (*World Fertility Survey*, pre svega kada se radilo o istraživanjima u Zapadnoj Africi, i *Princeton European Fertility Project*).

"Iskustvo oba projekta je naglasilo metodološke i teoretske granice unutar kojih se demografija do tada nalazila. Veliki reprezentativni uzorci Svetskog istraživanja fertiliteta su korišćeni kao alternativa registrima i popisima stanovništva u većini afričkih i azijskih zemalja, u kojima je pokrivenost i tačnost ovih tradicionalnih izvora za procenu populacije bila diskutabilna. Australijski demografi Caldwelli bili su prvi koji su se žalili na ograničenja u upotrebi i tumačenju podataka, u velikoj meri odražavajući kritiku kvantitativnog prikupljanja podataka u empirijskim društvenim naukama. Kritika je isticala da se takvi podaci odnose samo na ono što je već uključeno u pitanja, a društvena stvarnost je iskrivljena ukoliko pitanja formuliše istraživač koji nije uključen/a u prikupljanje podataka ili izložen/a društvenoj stvarnosti koju podaci proizvode." (Bernardi, Hutter, 2007: 544).

Zaključne napomene

Mada su antropolozi još od početka XX veka (sa manje ili više uspeha) koristili demografske podatke, veza između antropologije i demografije je, kao nešto što može doprineti razumevanju podataka dobijenih kroz obe ove naučne discipline, znatno novijeg datuma. Savremeni antropolozi i antropološkinje (kao i istraživači iz društvenih i humanističkih nauka uopšte) su sve više svesni da korišćenje statističkih podataka može biti izrazito korisno za razumevanje fenomena koje opisuju (upor. Ignjatović, Bošković, 2013). S druge strane, demografi su svesni da kvantifikovani podaci nužno ne doprinose *razumevanju* procesa koje pokušavaju da opišu, kao i da su njihova objašnjenja često daleko kompleksnija i u velikoj meri zavise od stavova individualnih aktera. Ovaj trend međusobne komunikacije prisutan je gotovo tri decenije (Howell, 1986), ali je posebno dobio na značaju sa istraživanjima na institucijama kao što je Max Planck institut za demografska istraživanja u Rostocku (Nemačka), kao i sa posebnim izdanjima časopisa *Demographic Research* (a koji izdaje isti ovaj Institut) iz 2007.

Kada se radi o teoretskim fokusima savremene antropološke demografije, Bernardi i Hutter su istakle usredsređenost na kulturu, političku ekonomiju, rod i institucionalnu demografiju. Kad se radi o kulturi, istraživači ističu da standardne demografske varijabile, kao što su stepen obrazovanja ili starost pri stupanju u brak, zavise od značenja u specifičnom kontekstu. Dalje, neke standardne reference za istraživanje moraju da budu modifikovane u skladu sa tim kako su shvaćene unutar određene populacije (kao što je to npr. slučaj sa shvatanjem zapošljavanja žena u Kini). Kada se radi o ekonomskim činiocima, savremeni antropološki demografi sve više pažnje obraćaju na ukrštanje globalnih i lokalnih faktora, uz dodatni značaj koji dobija istraživanje lokalnih arhiva, kao i usmene tradicije. Shvatanje roda i rodnih uloga kod demografa je u antropologiji često kritikovano, pre svega zato što je povezivanje žena isključivo sa reproduktivnim procesima potpuno ignorisalo analitičke kategorije u vezi proučavanja roda do kojih se došlo u antropologiji, sociologiji i društvenoj istoriji. Da bi se ovo izbeglo, rod se sve više shvata kao društvena institucija, čime se uzima u obzir njegova uloga kao struktuirajućeg principa društvenog života i distribucije moći (Bernardi, Hutter, 2007: 545-550).

Kao što su antropolozi i demografi sve više upućeni jedni na druge, tako je i kompatibilnost metodoloških pristupa (antropološko insistiranje na istraživanju sa učešćem; demografska upotreba kvantitativnih podataka) nešto što prelazi disciplinarnu granicu. Štaviše, upotreba demografskih podataka je već postala uobičajena u određenim oblastima antropologija – kao kada se radi o razumevanju procesa karakterističnih za staru majansku

civilizaciju (Haviland, 2003). U godinama koje dolaze treba očekivati da će saradnja između ove dve naučne discipline jačati, što će doneti korist ne samo direktnim organizatorima istraživanja i korisnicima podataka dobijenih iz njih, već i svima onima koji su zainteresovani za potpunije razumevanje sveta u kome živimo.

Ovaj članak je nastao kao rezultat rada na projektu "Društvene transformacije u procesu evropskih integracija – multidisciplinarni pristup" – broj 47010, Ministarstva prosvete i nauke.

Literaaura

- BERNARDI, L. (2007). "An Introduction to Anthropological Demography", *MPIDR Working Paper* No. 31 (Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research).
- BERNARDI, L. (2010). "Anthropological Demography", in *Encyclopedia of Life Support Systems, Demography*, Vol. I (Paris: UNESCO), pp. 245-256.
- BERNARDI, L., I. HUTTER (2007). "Anthropological Demography of Europe", *Demographic Research*, 17, Article 18, pp. 541-566.
- BOŠKOVIĆ, A. (2002). "Socio-kulturna antropologija danas", *Sociologija* XLIV, broj 4, str. 329-342.
- BOŠKOVIĆ, A. (2010). *Kratak uvod u antropologiju* (Zagreb: Jesenski i Turk).
- BOŠKOVIĆ, A., S. IGNJATOVIĆ (2012). "Understanding Ethnic Conflicts through Rational Choice: A Review Article", *Ethnos*, 77(2), pp. 289-295.
- BOŠKOVIĆ, A. (ed.) (2008). *Other People's Anthropologies: Ethnographic Practice on the Margins* (New York and Oxford: Berghahn).
- COAST, E. C., K. R. HAMPSHIRE, S. C. RANDALL (2007). "Disciplining Anthropological Demography", *Demographic Research*, 16, Article 16, pp. 493-518.
- DYSON, T. (1975). "On the Relationship between Demography and Social Anthropology", *IDS Discussion Paper No. 68* (Brighton: University of Sussex).
- ERIKSEN, T. H. (2006). *Engaging Anthropology: The Case for a Public Presence* (Oxford: Berg).
- FIRTH, R. (1944). "The Future of Social Anthropology", *Man*, 44(8), pp. 19-22.
- GEERTZ, C. (1973). *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books).
- HAVILAND, W. A. (2003). "Settlement, Society, and Demography at Tikal". In Jeremy A. Sabloff (ed.) *Tikal: Dynasties, Foreigners & Affairs of the State* (Santa Fe and Oxford: School of American Research and James Currey), pp. 111-142.

- HEADY, P. (2007). "Fertility as a Process of Social Exchange", *Demographic Research*, 17, Article 16, pp. 465-496.
- HOWELL, N. (1986). "Demographic Anthropology", *Annual Review of Anthropology*, 15: 219-246.
- IGNJATOVIĆ, S., A. BOŠKOVIĆ (2013). "'Are We There Yet?' Citizens of Serbia and Public Policy of Gender Equality within EU Accession Context", *European Journal of Women's Studies*, 20(4), pp. 425-440.
- JOHNSON-HANKS, J. (2007). "What Kind of Theory for Anthropological Demography?", *Demographic Research*, 16, Article 1, pp. 1-26.
- KERTZER, D., T. FRICKE (1997). "Toward an Anthropological Demography". In D. Kertzer, T. Fricke (eds.) *Anthropological Demography. Towards a New Synthesis* (Chicago: University of Chicago Press), pp. 1-35.
- KROEBER, A. L. (1958). "The Personality of Anthropology", *Kroeber Anthropological Society Papers*, 19, 2.
- MYNARSKA, M., L. BERNARDI (2007). "Meanings and Attitudes Attached to Cohabitation in Poland: Qualitative Analyses of the Slow Diffusion of Cohabitation among the Young Generation", *Demographic Research*, 16, Article 17, pp. 519-554.
- ROSSIER, C. (2007). "Attitudes towards Abortion and Contraception in Rural and Urban Burkina Faso", *Demographic Research*, 17, Article 2, pp. 23-58.
- UNITED NATIONS (1993). *POPIN Thesaurus: Population Multilingual Thesaurus*, 3rd Edition, English Version (New York: United Nations).

Aleksandar Bošković

Anthropology and Demography

S u m m a r y

The paper presents an outline of the relationship between anthropology and demography, sometimes depicted as "long, tortured, often ambivalent, and sometimes passionate." Although early anthropologists (primarily British *social anthropologists*) routinely made use of demographic data, especially in their studies of kinship, the two disciplines gradually drifted away from each other. The re-approachment took place from 1960s, and the last fifteen years saw more intensive cooperation and more insights about possible mutual benefits that could be achieved through combining of methodologies and revision of some theoretical assumptions, primarily through *anthropological demography*. As summarized by Laura Bernardi and Inge Hutter, "Anthropological demography is a specialty within demography that uses anthropological theory and methods to provide a better understanding of demographic phenomena in current and past populations. Its genesis and ongoing growth lies at the intersection of demography and socio-cultural anthropology and with their efforts to understand population processes: mainly fertility, migration, and mortality. Both disciplines

share a common research subject, namely human populations, and they focus on mutually complementary aspects" (2007: 541).

In the first part of the paper, the author presents some general considerations, like the one that "demography is one of the best understood and predictable parts of human behavior, even if demographers still find themselves unable to predict accurately when parameters will change in interesting ways, such as the 'the baby boom' or the shift to later childbearing in the 1970s and 1980s North America" (Howell, 1986: 219). Nancy Howell also noted the importance of demographic anthropology, because, in her words "if we knew, reliably, the birth and death probability schedules of particular populations, we would know a great deal about their size, age composition, growth rate. And with just a little more information we would know a great deal more such as household and family composition, economic organization, social problems, and something of the political structure. If we knew the schedules for populations in general and could correlate the schedules with the causes, genetic or environmental, that produce them, we would know a great deal about the possible range of human social structure" (Howell, 1986: 219).

In the second part of the paper, the author discusses several examples of interplay between anthropology and demography. One of them is Patrick Heady's study of the shift in ritual patterns, which combines elements of some "classical" anthropological topics (Mauss's theory of gift exchange and Lévi-Strauss's concept of kinship) with his own field research in the Carnian Alps. "By marrying and raising children, parents participate in a system of gift-exchange in which the gifts in question are human lives, and the parties to the exchange are the kinship groups recognised in the society concerned. Fertility reflects the attitudes of prospective parents to their place in the existing system of reproductive exchange, and the relationships of cooperation and authority which it implies – as well as their confidence in the system's continuing viability. It is shown that this view is compatible with earlier ideas about self-regulating population systems – and that changing economic circumstances are an important source of discrepancy between existing exchange systems and the attitudes and expectations of prospective parents" (Heady, 2007: 465).

The paper concludes with the discussion of the directions in which relationship between these two disciplines can proceed. Some of the epistemological issues are mentioned, as well as a need to apply different theoretical perspectives to better understand demographic behavior (especially in Europe) and to better understand certain cultural components that shape this behavior. In order to achieve this, most of the scholars whose works are discussed in this paper emphasize "the need for a holistic approach to data collection and the added value of triangulating quantitative and qualitative analyses" (Bernardi, Hutter, 2007: 541).

Keywords: *anthropology and demography; anthropological demography; history of anthropology; multidisciplinary research; methodology of social sciences*